



İLKÖĞRETİMDE DEĞER EĞİTİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ: NİTEL BİR ANALİZ

Teachers' Views on Value Education at Primary Schools: A Qualitative Analysis

Burhan AKPINAR¹

Faysal ÖZDAŞ²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim sınıf öğretmenlerinde değer eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu çerçevede, amaçlı örnekleme seçimi ile oluşturulan çalışma grubuna yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışma grubu, Batman il merkezindeki yedi ilköğretim okulunda görev yapan elli beş öğretmenden oluşmaktadır. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılarak öğretmen görüşleri frekans tekniği ile çeşitli temalar altında toplanarak yorumlanmıştır. Verilerin analizinden şu sonuçlara ulaşılmıştır: Değerler konusunda olumlu tutuma sahip öğretmenler, değer eğitiminde okulların etkisiz kaldığını düşünmektedirler. Bunun nedeni olarak da, programların yüklü olması, sınıfların kalabalık olması ve okul-aile-çevre diyalogunun sınırlı olmasını göstermektedirler. Öğretmenlere göre değer eğitimi, okulun tek başına yapacağı bir etkinlik olmayıp, aile ve çevrenin desteği zorunludur. Öğretmenler, değer eğitiminden sorumlu kurumları ise, sırayla okul, aile, çevre ve medya şeklinde sıralamaktadırlar. Araştırmada ayrıca öğretmenler, değer eğitiminde kullandıkları yöntem-teknipleri sırayla, anlatma, model olma, drama, beyin fırtınası, hikayeleştirme, grup çalışması, örnek olay ve empati kurma şeklinde sıralamışlardır.

Anahtar Sözcükler: Değer, Değer eğitimi, İlköğretimde değer eğitimi, Değer eğitiminde yöntem.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the ideas of primary school classroom teachers regarding value education. Within this context, semi-structured interview form was applied to the study group formed through purposeful sampling. Case study design was used in this study in which qualitative research method was used. The study group consists of a sum of fifty-five teachers working in seven primary schools in the city centre of Batman. For the analysis of the data, content analysis method was used and the views of teachers were gathered under various themes using frequency analysis and they were interpreted. The following results were reached through the analysis of the data: the teachers having a positive attitude towards values think that schools are not efficient in providing value education. The reason of this, in their opinion, is that there are too many class hours, the classrooms are crowded and the dialogue between school, family and the society is restricted. Teachers also claim that value education cannot be provided by the schools alone, the support of families and the environments is essential. Teachers involved in the sampling list the units responsible for value education as the school, family, society and media respectively. Furthermore, the teachers in the study group listed the methods-techniques they make use of while teaching values as explanation, modelling, drama, brainstorming, making a story, group work, case study and empathy respectively.

Key Words: Value, Value education, Value education in primary school, Method in value education.

1. GİRİŞ

Son yıllarda eğitimde bireyin bütünsel gelişimine artan vurgu, duyuşsal eğitimle birlikte değer eğitimini de ön plana çıkarmaktadır. Değer eğitimini ön plana çıkaran diğer bir neden de, zihinsel gelişime odaklı pür pozitivist eğitimin memnun etmeyen sonuçlarıdır. Nitekim zihin, duygu, ruh ve bedenden oluşan bireyin sadece zihinsel yönden gelişiminin, “iyi insan” veya “iyi vatandaş” olmasını garanti etmediği, çok acı deneyimlerle görülmüştür. Eğitimde okullaşma oranının artışına paralel olarak artan (en azından azalmayan) toplum ve okulda şiddet, insanlarımızda sıklıkla

¹ Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, bakpinar@firat.edu.tr

² Öğr. Gör. Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, faysalozdas@hotmail.com

gözlenen stres, yozlaşma ve yabancılaşma sorunları bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu noktadan hareketle, eğitimde bireyin gelişiminde denge için değerler eğitimi büyük öneme sahiptir denilebilir. Nitekim pozitif mantığın, sübjektif olduğu düşüncesiyle uzun zaman inceleme dışı tuttuğu değerler (Aydın, 2011: 39), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'in bunun önemini fark etmesiyle, son yıllarda eğitim programlarına duyuşsal boyutlar eklemeye girişimleri göze çarpmaktadır. Değerler eğitiminin, özellikle kişilik gelişimi açısından son derece önemli olan ilköğretimde verilmesi, gerek bireyin mutluluğu ve gerekse sosyal barış için çok önemlidir.

Esasen toplumda gelenek, görenek, inanç vb. şekillerde yaşatılan ve informal yollarla bireylere aktarılan değerler, aile yapısı, etkileşim biçimi ve toplumdaki değişmelerle birlikte, eskisi kadar etkili olamamaktadır. Okulların da, günümüze değin değerleri büyük oranda görmezden gelmesiyle, bireyin değer eğitiminde bir boşluk meydana gelmektedir. Toplumun geleceği açısından ciddi bir risk olan bu durum, değer eğitiminin okulda formal yollarla verilmesini gerekli hale getirmektedir. Bundan başka, çeşitli sebeplerle toplumdaki değişmeler, beraberinde yeni değerleri de gündeme getirmekte ve bu durum geçmişin değerlerini tehdit edebildiği için (Doğan, 2007: 630-631), okulun bu noktada da devreye girmesi gerekmektedir. Eğitim sisteminin temel hedeflerinden biri, bu değişimleri de dikkate almak suretiyle, toplumun ortak değerlerini yeni nesillere aktarmak ve bireylere bu değerleri öğretmektir. Bu paralelde, zamanla değişen değerlerin yerine uygun olan yeni değerleri de koymaktır (Hökelekli, 2011: 288).

Değer, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel öğelerin tamamı (Demirel, 2010: 31), insan davranışına yön veren, insana rehberlik eden inanç ve kurallardır (Hökelekli, 2011: 285). Değer eğitimi, genellikle belli bir takım değerlerin kazandırılması; değerler eğitimi ise; genel ve evrensel değerler konusunda öğrencilere farkındalık kazandırmaya yönelik çalışmalar (Bacanlı, 2011: 18) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çalışmada, toplumsal açıdan ele alınan değer eğitimi, "bir kültür ya da toplumun paylaştığı tercihler ve istenirlikleri ifade etmektedir. Konu toplumsal eksende ele alınınca, "değer, kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup tarafından istenilir olan ve beğenilen her şeydir" (Aydın, 2011: 39) şeklinde tanımlanabilir. Değer eğitimi ise, "toplumda ortak değerlerin aktarılması veya tercih ortaklıklarının oluşturulmasını" (Bacanlı, 2011: 19) ifade etmektedir. Görüldüğü gibi bireylerin kendileriyle barışık olmaları, bireyler arası ve toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde değerlerin önemi büyüktür. Değer, toplumun kültür dünyasında oluşmakta, maddi yapının ötesinde ruhi bir öze dayanmaktadır. Değerler sayesinde toplumlar birbirlerini etkilemekte, nüfuzlarını dünyanın her tarafına taşımaktadırlar. Değerlerin varlığıyla millet, devlet ve toplumun ana temelleri var olmaktadır (Tozlu, 2003: 51, 52). Ahlakî, dini, toplumsal, ekonomik, bilimsel, sanatsal ve siyasi olmak üzere farklı değerlerden söz edilmektedir (Hökelekli, 2011: 285).

Konu; ilköğretim bağlamında ele alındığında, çocukların, mensup oldukları aile yapısı ve okul öncesi deneyimlerinden kaynaklanan etkiler sonucu farklı değerlerle okula başlamakta oldukları bilinmektedir. Burada okulun iki farklı rolü öne çıkmaktadır. Çocuklarda var olan değerleri işleyerek bunların üzerine yeni değerler inşa etmek ve toplumsal değerlerin kazandırılmasını desteklemektir (Halstead ve Taylor, 2000: 169). Çocuğun değer sistemini değiştiren ve bu sistemi etkileyen faktörler günümüzde çeşitlenmiştir. Bu durum, geçmişe göre değeri aktarmayı zorlaştırmaktadır. Çünkü; toplumsal rollerde bir değişim söz konusudur. Bu amaçla hem okulun hem de ailelerin değeri kazandırmada daha çok çaba sarf etmesi gerekmektedir (Gömleksiz, 2007: 729).

Değer eğitiminin hedefi, bireyin kendini tanımlaması, anlaması ve tamamlaması ile birlikte, yeteneklerini en üst seviyeye çıkararak iyi bir hayat yaşamasını sağlamaktır (Kale, 2007: 319). MEB, öğrencilerin, millî ve evrensel kültür değerlerini tanımlarını, benimsemelerini, geliştirmelerini, bu değerlere saygı duymalarını sağlamayı amaçlamaktadır (MEB, 1961, 1973, 2003). Çünkü; iyi yetişmiş, üstün karakterli bireylerin varlığı, toplumun geleceğini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Öğrenim çağındaki bireylerin değerleri kazanmasına yönelik çalışmalar, okulun işlevleri arasında yer almaktadır. Okulun bu işlevi, bireylerin değerleri kazanmada yetersiz kalabil-

me ihtimali göz önüne alındığında, daha da önem kazanmaktadır. Bunun için okulda, bireylere rehberlik, yönlendirme ve model olma çalışmaları önemlidir (Hökelekli, 2011: 288).

Okulda değer eğitimi söz konusu olunca, değer eğitimine “nereden başlanmalı” ve “nasıl yapılmalı” soruları önem kazanmaktadır. Bunlardan “değer eğitimine nereden başlanmalı” sorusuna, eğitimin temel ilkelerinden biri olan “yakından uzağa” ilkesi (Ülken, 2001: 188) çerçevesinde, milli değerlerden başlanmalıdır, şeklinde cevap verilebilir. Çünkü; kendi değerlerinden habersiz bireylere, evrensel değerlerden söz etmek eğitimsel açıdan çok anlamlı değildir. Bu bakımdan, önce milli değerlere ilişkin eğitim verildikten, sonra evrensel değerlerin öğretilmesi daha doğrudur. Ancak bu milli değerlerin evrensel değerlerle çelişmemesi de önemlidir. “Değerler eğitimi nasıl verilmelidir” sorusunun cevabı ise, o kadar kolay değildir. Çünkü; duyuşsal ve duygusal eğitim çerçevesinde ele alınması gereken bir alan olan değer eğitimi, zihinsel (bilişsel) eğitimden birçok noktada farklılıklar gösterir. Öğretmenlerimizin büyük oranda bilişsel eğitime aşına olmaları da göz önüne alındığında; okulda değer eğitiminin güçlüğü daha iyi anlaşılır. Ancak bu güçlük, imkânsızlık anlamına gelmemektedir. Nitekim değerlerin de dahil olduğu duyuşsal eğitimde, örnek olay, model olma, drama gibi yöntem-teknikler ile bu konuda genel kabul ve saygınlık gören kanaat önderleri ile etkileşimi içeren ödev ve projeler değer eğitiminin etkililiğini arttırabilir. Duyuşsal eğitimde bireyin olumlu davranışlar kazanmasında “uzun süreli gözlem” çok önemli bir yol olduğu için, başta öğretmenler olmak üzere, okul çalışanlarının öğrenciler için “kararlı birer model olma davranışları” kritik öneme sahiptir. Bundan başka, okulda değer eğitimi verirken çeşitli faaliyetlerin sürece dahil edilmesi, değerlerin kazanılmasında olumlu etkilerin ortaya çıkmasına yardımcı olabilir. Suh ve Traiger, (1999: 726) değer eğitiminin; okuma, yazma, konuşma, duyguların farklı bir şekilde ifade edilmesi ve fikir oluşturma arasında ilişki olduğunu belirtmektedirler. Öğrencileri cesaretlendirerek bu tür etkinliklerin yapılması, değerlerin kazandırılmasında olumlu etkiler sağlayabilir.

Değer eğitiminde okul söz konusu olsa da, çocukların, değerleri ilk olarak aldıkları yerin aileleri olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda; medya, arkadaş grupları, oyun grupları vb. etki odakları da, süreç içerisinde değerlerin kazandırılmasında etkili olmaktadır. Ailedeki bireylerin iletişimleri, yaşam biçimleri, tutum ve davranışları çocukların değerleri kazanmasında etkili olmaktadır. Ancak; toplumsal değişmeye paralel olarak, ailenin davranış kazandırmada mevzi kaybetmesi ve medyanın da değer konusunda gerekli duyarlılığı göstermeden öne çıkması, değer eğitiminde okula önemli sorumluluklar yüklemektedir. Okulda ise, özellikle de ilköğretim kademesinde değer eğitiminde öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Çünkü; sosyal öğrenmenin sıklıkla görüldüğü bu dönemde öğrenciler, birçok davranışı öğretmenlerini gözleyerek ve model alarak edinmektedirler. Bu bakımdan öğretmenlerin, olumlu birer model olmaları, okulda ahlaki ortam oluşturmaları, ahlakidisiplinuygulamaları, demokratik bir sınıf oluşturmaları, okulda olumlu ahlaki bir kültürün oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Suh ve Traiger, 1999: 726). Değer eğitiminde bu denli sorumlulukları bulunan öğretmenlerin, ilgili görüş ve önerilerinin belirlenmesi, ilgili literatüre katkı sağlaması bakımından önemlidir.

1.1. Araştırmanın Amacı:

Bu araştırmanın temel amacı; ilköğretimde değer eğitimine ilişkin öğretmen görüşler ve önerilerini belirlemektir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli ve Çalışma Grubu

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, çözümlenmeler durum çalışması deseni ile yapılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan nitel çalışma deseni (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 277). Ancak çalışmada nicel tekniklerden frekans da kullanılmıştır. Çalışmada “amaçlı örnekleme” seçimi kullanılmıştır. Bu tür örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına uygun

olanları örnekleme alır (Balcı, 2009: 98). “Amaçlı örnekleme” seçimin nedeni, araştırmacıların bu okullarda çalışan öğretmenleri tanımaları ve onlara daha kolay ulaşabilmeleridir. Buna uygun olarak araştırmada, Batman İl merkezindeki bulunan devlete ait yedi ilköğretim okulunda görev yapan toplam 55 öğretmen çalışma grubuna dahil edilmiştir. Araştırmacıların 55 öğretmeni çalışma grubuna dahil etmelerinin temel nedeni, daha fazla veri toplamaları ve bu verilerden sonuç çıkarmalarıdır. Bunların okuttukları sınıflara göre dağılımı 3 (n=20), 4 (n=18) ve 5. sınıf (n=17) şeklindedir.

2.2. Veriler ve Analizi

Araştırmada veriler, görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşme formunun geçerliği uzman görüşüne başvurularak sağlanmıştır. Bu çerçevede konu ile ilgili olarak, on beş sınıf öğretmeni ile görüşülerek, taslak sorular hazırlanmış ve bu sorular için Fırat Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümlerinde görev yapan beş öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuş; öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Bu şekilde hazırlanan görüşme formu, çalışma grubunu oluşturan öğretmenlere dağıtılarak toplanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular şöyledir: “İlköğretimde değerlere ilişkin tutumunuz nedir?”, “Değer eğitiminde okulun yeri ve önemi nedir?”, “Sizce değer eğitiminden sorumlu kurumlar (öncelik sırasına göre) hangileridir?” ve “Değer eğitiminde kullandığınız strateji, yöntem-teknikler nelerdir?” Bu sorular çerçevesinde elli beş tane görüşme formu değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin açıklama ve ifadeleri nitel veri analiz çeşitlerinden içerik analizine tabi tutulmuş çıkan sonuçlara göre kodlama ve temalandırma yapılarak, frekans tekniği yardımıyla tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Yorumlara destek olmak üzere de, sıklıkla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. İçerik analizi, insanların söyledikleri ve yazdıklarının açık talimatlara göre kodlanarak sayısallaştırma sürecidir (Balcı, 2009: 189). İçerik analizi çerçevesinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği biçimde düzenleyerek yorumlamaya dayalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227).

3. BULGULAR VE YORUMLARI

3. 1. İlköğretimde Değer Eğitimine İlişkin Öğretmen Tutumları

Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin tutumları tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Değerlere İlişkin Öğretmen Tutumları

Görüşler	f
Değerlerin önemli olduğuna inanıyorum	51
Değerler toplumun temelidir	2
Değerler kişiliğin kazandırılması için değerler gereklidir	1
Boş	1

İlköğretimde değer eğitiminin etkili olabilmesi, her şeyden önce öğretmenlerin bu konuya ilişkin tutumlarına bağlıdır. Öğretmenin inanmadığı ve benimsemediği bir konuyu etkili bir şekilde kazandırması beklenmemelidir. Buna ilişkin öğretmen görüşlerinin yer aldığı Tablo 1 incelendiğinde, öğretmenlerin büyük oranda (n=51) değerlerin önemli olduğuna inandıkları anlaşılmaktadır. Bu bulgu, araştırmaya katılan öğretmenlerin değerler konusunda olumlu tutum ve yüksek farkındalık düzeyine sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca öğretmenlerin değerleri, toplumsal (n=2) ve kişiliğin kazandırılması bağlamında (n=1) ele aldıkları anlaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamına yakınının değerleri önemli görmesi, okulda değer eğitiminin etkili olması bakımından önemlidir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, değerlere ilişkin tutumlarına yönelik görüşlerinden birkaç örnek, aşağıda sunulmuştur.

K-2: “Değerlere inancım tam. Yeni nesillere değerlerin kazandırılması toplum açısından özellikle aile açısından son derece önemlidir.”

K-4: “Değerlerin önemli olduğunu düşünmekteyim. Değerlerin toplumu oluşturduğu, toplumu ayakta tutan öğrencilere de öğretilmesi gerekir.”

K-5: “Değerlere inanıyorum. İnsanı insan yapan değerler olduğuna inanıyorum. Bu durumu öğrencilerime anlatmaya çalışıyorum.”

K-8: “Değerlerin toplum düzenini sağladığı, insanların birbirlerine olan güvenlerini arttırdığı sağlam ve temelli dostluklar oluşturduğu inancını taşıyorum.”

K-12: “Değerler bizim için vazgeçilmez unsurlardır. Değerler, her zaman karşılaştığımız temel ve ahlaki ilkelerdir. Değerler en kötü insan için bile çok önemlidir.”

K-13 : “Değerleri önemsiyorum. Sağlıklı toplumun inşasında olmazsa olmazımızdır.”

K-36: “Derecelendirmek gerekirse değerlere çok inanıyorum diyebilirim. Çünkü bir toplumda insanlar arasındaki ilişkilerin iyi olması, toplumun iyi yönde ilerlemesi için değerler gereklidir.”

K-39: “Bir toplumu ayakta tutan, toplumu birbirine kenetleyen değerlerdir. Toplumda bunların olmayışı o toplumun çöküşü demektir. Bireylere çocukluk döneminden itibaren bu değerlerin aşılması gerekir.”

K-47: “Değerlerin insanı insan yapan ve hayatı çok önemli etkilediğini düşünüyorum ve hayatımda uyguluyorum. Ama çoğu zaman hayatın içinde insanların değerleri kaybettiğini görünce ümitsizliğe kapılıyorum.”

3. 2. Değer Eğitiminde Okulun Yeri ve Önemi

Tablo 2. Değer Eğitiminde Okulun Yeri ve Öneminde İlişkin Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f
Okul, değer kazandırmada etkili değildir.	36
Okulun değer eğitimindeki rolü önemlidir.	30
Değer eğitiminde aile önemlidir.	25
Değer eğitiminde okul tek başına yetersizdir; aile ve çevreden destek alınmalıdır.	7
Okuldaki değerler ile ailedeki değerler birbirine uymuyor	2
Değer eğitiminde öğretmenlerin şahsiyeti etkilidir	2

Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitiminde okulun yeri ve önemine ilişkin görüşleri Tablo 2’de görülmektedir. Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlasının (n=30), değerler eğitiminde okulu önemli görmelerine rağmen; büyük çoğunlukla (n=36), okulu bu konuda etkili görmedikleri (n=36) anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin görüşlerinde, değer eğitiminde aileye büyük önem atfetmeleri (n=25) etkili olmuş olsa da, bu konuda okulu işlevsiz görmeleri göz ardı edilmemelidir. Bu durum, okuldaki paydaşlardan kritik öneme sahip öğretmenlerin, okulun çok önemli bir fonksiyonunu yerine getiremediğinin işareti sayılabilir. Burada üzerinde durulması gereken nokta, öğretmenlerin okulu etkisiz görme nedenleridir. Bu konuda Yalar (2010: 144), yaptığı çalışmasında, öğretmenlerin büyük bir kısmının değerleri kazandırmak için ilköğretim programındaki içeriğin yeterli olmadığı, bu durumun değerlerin etkili bir biçimde kazandırılmasında bazı güçlükler yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. Meydan ve Bahçe (2010: 29) de, değerleri kazandırmada okul, aile ve çevrenin birbirlerini etkiledikleri ve bunun için bu kurumların işbirliği içinde olmaları gerektiği, aksi takdirde okulda verilen eğitimin eksik kalacağına vurgu yapmışlardır. Değer eğitiminde okulun yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşlerinden birkaç örnek, aşağıda sunulmuştur.

K-1: “İlköğretim okullarında değerler her ne kadar işleniyor olsa bile yeteri kadar kazandırılmadığı fikrinde değilim. Bunda yetiştiriciler ve çevrenin önemli rolü vardır diye düşünüyorum.”

K-3: “Değerlerin planlı bir şekilde ve çocuğa uygun olarak kazandırılmasında en önemli rolü okullar üstlenmektedir.”

K-5: “İlköğretim çok önemli olmasına rağmen değer kazandırma açısından yeterli değildir. Genel olarak kazanımların çoğu öğretim ağırlıklı olduğu için öğrenciler değerlerin önemini kavrayamıyor.”

K-7: “Değerlerin kazanılma noktasında birçok konuda olduğu gibi aile desteği kaçınılmazdır. Okulda değerlerin kazanılma derecesini yeterli bulmuyorum. Bu yetersizliğin doğal sonucu olarak başta öğrencilerimiz olmak üzere toplumun şiddete, nefrete, çatışmaya, sevgisizliğe, şefkatsizliğe doğru gittiği acı örneklerle görülebilir.”

K-9: “Okul hayatın hem kendisi hem de çocuklara hayatı gösterdiği için değerleri kazandırmada önemli rolü olduğunu düşünüyorum. Çocuğun sosyal çevresi önce aile, sonra okul olduğundan, okulda geçen sürenin değerleri kazanmada önemli derecede rolü vardır.”

K-10: “Sınıflar çok kalabalık olduğu için değerlere çok fazla zaman ayıramadığımı düşünüyorum.”

K-12: “Maalesef bizim okulda öğrenciye verdiğimiz değerlere ilişkin öğretiler, aile ve çevre içinde yeterince kullanılmamaktadır.”

K-14: “Değerlerin kazandırılmasında okullar yeterli değildir. Okullarla beraber aileler, sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları beraber ve işbirliği yaparak değerlerin korunması ve kazandırılmasında etkili olur.”

K-25: “Okula böyle bir misyon kazandırmakla beraber öğretmenlerinde bir misyoner edası ve inancıyla bu mesleğin sadece geçim kaynağı değil aynı zamanda çocuklarımıza değere kazandırmada değerlendirilmesi gerektiği algısının yerleştirilmesi gerekir.”

K-28: “Okulun rolü çok önemlidir. Aileden sonra önemli bir yere sahiptir. Çünkü çocuk vaktinin büyük bir bölümünü okulda geçirmektedir.”

K-38: “Değerlerin kazanılma derecesini yetersiz olduğunu düşünüyorum. Değerlerin kazandırılmasında birinci derecede ailenin sorumlu olduğunu düşünüyorum.”

K-43: “Değerlerin kazanılma derecesi yetersizdir. Konuların yoğunluğu değerlerin kazandırılmasını ikinci plana atmaktadır.”

K-44: “Okul böyle bir konuda çok büyük bir öneme sahiptir. Çocuğun ikinci evi okuldur. Evden almadığı/alamadığı birçok değeri okuldan alabilmektedir.”

K-46: “Günümüz şartlarında okullarımızda değerlerin kazanılma derecesi iyi değildir. Belki de yaşam koşullarının değişmesi sosyal hayatın farklılaşarak bozulmaya yüz tutması, değerlerin hassasiyetle kazandırılmasını zorlaştırmaktadır.”

K-53: “Okulların rolü en az aile kadar vardır. Çünkü vaktin büyük bir kısmı okulda geçiyor.”

Bu görüşler, araştırmaya katılan öğretmenlerin, okulun değer eğitimindeki yetersizliğini, programların yüklü olması, okul-aile-çevre diyalogunun sınırlı olması ve sınıfların kalabalık olması ile ilişkilendirdiklerini göstermektedir. İki katılımcının “okul ve ailenin değerleri birbirine uymuyor” şeklindeki görüşleri de, programların sosyal temeli açısından, üzerinde durulması gereken noktalardan birisi olarak görülebilir. Öğretmenlerin değer eğitimde aileye sıklıkla atıfta bulunmaları; Akbaş (2004: 220), Meydan ve Bahçe (2010: 30) ve Yalar’ın (2010: 144) yaptıkları araştırma bulguları tarafından da desteklenmektedir. Nitekim literatürde değer eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalarda; okul dışı etmenlerin (aile, medya, okul dışı sosyal çevre) değerlerin kazanılmasında etkili olduğu (Kuş, 2009: 124), okulda çok yönlü (öğrenci, veli, öğretmen ve yönetici, vb.) iletişimin geliştirilmesi gerektiği, (Sezgin, 2006: 192), kitle iletişim araçlarındaki şiddet ve saldırganlık içeren yayınların değer eğitimini olumsuz etkilediği (Yalar, 2010: 144) ve öğretmenlerin değerleri kazandırmak için etkinlik yapmaya özen göstermeleri gerektiği (Meydan ve Bahçe 2010: 33) şeklinde bulgular da yer almaktadır. Ayrıca; ailelerin bu konuda eğitim ve

seminer çalışmaları yoluyla eğitilmesi, okul-aile-öğretmen-çevre işbirliğinin geliştirilmesi, ailenin ve çevrenin okula güven ve desteğinin sağlanması (Aslan, 2007: 76) gerektiği belirtilmiştir. Bundan başka, yapılan diğer araştırmalarda; (Ulusoy, 2007), değerler eğitiminde okuma parçalarının yeterli seviyede olmadığı, değer eğitimine destek için görsel-işitsel araçların gerekliliğine de (Yalar, 2010:145) vurgu yapılmıştır.

3.3. Değer Eğitiminden Sorumlu Kurumlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitiminden sorumlu kurumlara ilişkin görüşleri Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3. Değer Eğitiminden Sorumlu Kurumlar İlişkin Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f
Değer eğitiminde okul önemlidir	30
Değer eğitiminde aile önemlidir	25
Değer eğitiminde çevre önemlidir	6
Değer eğitiminde medya önemlidir	4

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitiminden sorumlu kurumları okul, aile, çevre ve medya şeklinde sıraladıkları belirlenmiştir. Bu sıralama, aile ve okulun yerleri hariç tutulduğunda, literatürdeki bilgilerle paralellik göstermektedir. Öğretmenlerin, değer eğitiminde birinci önceliği aile yerine, okula vermeleri, okulu, vatandaşı toplum lehine şekillendiren araç olarak gören modernist-pozitivist bir bakış açısı ile öğrencileri üzerinde ayarlamalar yapılacak birer nesne gibi gören davranışçı yaklaşımı çağrıştırmaktadır. Türkiye’de öğretmenlerin genel itibarıyla esaslı ve daimici bir eğitimle (Sönmez, 2009: 79) yetiştirildikleri göz önüne alındığında, bu durum yadsınmamalıdır.

3.4. Değer Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitimde kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri tablo 4’de görülmektedir.

Tablo 4. Değer Eğitiminde Kullanılan Yöntem-Tekniklere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f
Değerlerin önemini anlatma	37
Model olma	19
Drama	19
Beyin fırtınası	9
Hikâyelerle anlatma	8
Grup çalışması	7
Örnek olay	6
Örnek davranışlara ödül	5
Empati kurma	4

Tablo 4’de yer alan görüşlere göre, araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitiminde kullandıkları yöntem-teknikler sırayla şöyledir: Değerlerin önemini anlatma, model olma drama, beyin fırtınası, hikayeleştirme, grup çalışması, örnek olay ve empati kurmadır. Öğretmenlerin duyuşsal alan ağırlıklı değerler eğitimde, ağırlıklı olarak “anlatma” yöntemini kullanması, doğru bir tercih değildir. Çünkü anlatma, bilişsel alanın alt basamaklarına ilişkin konuların öğretilmesinde etkili olsa da, (Sönmez, 2009: 77) duyuşsal eğitimde fazla etkili değildir. Buna rağmen, abartılı olmamak şartıyla, değer eğitiminin bilgi aktarma boyutunda anlatma yöntemi kullanılabilir. Öğretmenlerin değer eğitiminde model olma ve drama yöntemini kullanmaları, inanç, tutum ve eğilim gibi duyuşsal özelliklerin kazandırılması açısından etkili olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin değer eğitiminde beyin fırtınasını kullanmaları, bu tekniğin öğrencilerin sezgiye dayalı sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmeye yönelik olduğunun işareti sayılabilir. Öğretmenlerin değer eğitiminde sıklıkla olmasa da, hikayeleştirme, grup çalışması, örnek olay ve empatiyi kullanmaları da, değer eğitiminin doğasına uygundur. Bunlardan özellikle duyuşsal eğitime uygun olan örnek olay yönteminin, daha sıklıkla kullanılmasında yarar vardır. Bu konuda Baydar (2009:

75), yaptığı bir araştırmada; öğretmenlerin değer eğitiminde en sık soru-cevap, örnek olay ve anlatma yöntem- tekniklerini kullandıklarını belirlemiştir. Yiğittir, (2009: 257) de araştırmasında; öğretmenlerin değer eğitiminde tartışma, telkin, eleştirel yaklaşım, görsel materyal kullandıklarını belirlemiştir. Aynı konuda Akbaş (2004: 217) ise; öğretmenlerin, örnek olma, değerleri teşvik eden güzel sözleri öğrencilerle paylaşmak, hikâyelerle anlatma ve telkinde bulunmayı kullandıklarını; Meydan ve Bahçe (2010: 26) de, drama, örnek olay ve bilgisayar destekli öğretimin sıklıkla kullanıldığını saptamıştır. Öğretmenlerin değerler eğitiminde soru cevap, açıklama ve anlatma yöntem-tekniklerini kullandıklarını belirleyen diğer bir araştırma da Baydar'a (2009: 107) aittir. Bu araştırmalardan da anlaşıldığı üzere, değer eğitiminde genel kabul görmüş standart yöntem ve teknikler söz konusu değildir. Bu, öğretmenin gözlem ve deneyimleri önemli olsa da, öğretmen için en doğrusu, değer eğitimini davranış ve içerik olarak iyi analiz edip; amaca en uygun strateji, yöntem ve tekniğe karar vermektir. Ancak bunun için öğretmenin öncelikle kendisini geliştirmeye açık tutması, öğrenmeye istekli olması ve her duruma cevap verebilmek için zengin bir öğretim yöntem-teknik repertuarına sahip olması gerekir.

4. SONUÇ

Batman il merkezindeki yedi ilköğretim okulunda görev yapan toplam elli beş öğretmenin değer eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin; değerlerin önemli olduğuna inandığı ve değerleri toplum ve birey için önemli gördükleri belirlenmiştir. Öğretmenler; değer eğitiminde okulun rolünü önemli görmesine rağmen, bu konuda okulu etkisiz bulmuşlardır. Öğretmenler okulun bu etkisizliğini ise, derslerin yoğunluğu, sınıfların kalabalık olması ve okul-aile-çevre diyalogunun sınırlı olmasına bağlamaktadırlar. Öğretmenlere göre değer eğitimi, okulun tek başına yapacağı bir etkinlik değildir. Bunun için aile ve çevrenin desteği gerekir. Öğretmenler, değer eğitiminden sorumlu kurumları ise; sırayla okul, aile, çevre ve medya şeklinde sıralamaktadırlar.

Araştırmaya katılan öğretmenler, değer eğitiminde ağırlıklı olarak anlatma, model olma ve drama tekniğini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunları sırayla beyin fırtınası, hikayeleştirme, grup çalışması, örnek olay ve empati kurma izlemektedir.

Araştırmada son olarak, ilköğretimde değer eğitiminin etkili olabilmesi için, eğitim programlarının değer eğitimini de kapsayacak şekilde, duyuşsal açıdan yeniden düzenlenmesi ve bu düzenlemenin aile, sivil toplum kuruluşları, medya, eğitim sendikaları gibi ilgili diğer paydaşların da katılımıyla gerçekleştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akbaş, O. (2007). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (26-28 Kasım 2004), 673-695, Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Z. Şeyma Arslan, Mahmut Zengin (E.d). İstanbul: DEM Yayınları.

Aslan, R. (2007). Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Birinci Basamaktaki Öğrencilerin Temel Bilgi, Beceri ve Değerleri Kazanma Düzeyleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış*, 7 (19): 39-45.

Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi.

Bacanlı, H. (2011). Değer, değer midir? *Eğitime Bakış*, 7 (19): 19-21.

Baydar, P. (2009). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Demirel, Ö. (201). *Eğitim Sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, İ. (2007). Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. (26–28 Kasım 2004), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (26–28 Kasım 2004), 615-633, Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Z. Şeyma Arslan, Mahmut Zengin (E.d). İstanbul: DEM Yayınları.

Gömlüksiz, M. N. (2007). Lise Öğrencilerinin Toplumsal Değerleri Benimseme Düzeyleri Ve Bu Değerlerin Kazandırılmasında Karşılaşılan Güçlükler (Elazığ ili Örneği).*Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. (26–28 Kasım 2004), 727-741, ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Z. Şeyma Arslan, Mahmut Zengin. İstanbul: DEM Yayınları.

Halstead, J. M., Taylor, M. J. (2000). *Learning and Teaching about Values: a review of recent research*. Cambridge Journal of Education. 30 (2). 169-202.

Hökelekli, H. (2011). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kale, N. (2007). Nasıl Bir Değerler Eğitimi? *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (26–28 Kasım 2004), 313–322, 313–322, ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Z. Şeyma Arslan, Mahmut Zengin. İstanbul: DEM Yayınları.

Kuş, D. (2009). İlköğretim Programlarının, Örtük Programın ve Okul Dışı Etmnlerin Değerleri Kazandırma Etkililiğinin 8. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin ve Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

MEB (1961). İlköğretim Ve Eğitim Kanunu R. Gazete: Tarih: 12/1/1961 Sayı: 10705

MEB (1973). Millî Eğitim Temel Kanunu 1739 R.Gazete: Tarih: 24/6/1973 Sayı: 14574

MEB (2003). Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği R. G. 2010/2634

Meydan ve Bahçe (2010) Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 20-37.

Pekince, D. (2010). Değerlere Dayalı Sınıf Yönetimi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Sezgin, F. (2006). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Bireysel ve Örgütsel Değerlerinin Uyumu (Ankara İli Örneği). Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sönmez, V. (2009). Sevgi Eğitimi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Suh, B.K., Traiger, J. (1999). *Teaching Values Through Elementary Social Studies and Literature Curricula*. Education. 119 (4), 723-726.

Tozlu, N. (2003). *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*. Konya: Mikro Yayınları.

Ulusoy, K. (2007). Lise Tarih Programında Yer Alan Geleneksel ve Demokratik Değerlere Yönelik Öğrenci Tutumlarının ve Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ülken, H. Z (2001). *Eğitim felsefesi*. İstanbul: Ülken Yayınları.

Yalar, T. (2010). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme. Yayınlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara; Seçkin Yayıncılık.

Yığittir, S. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4 ve 5. Sınıf Değerlerinin Kazanılma Düzeyi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

